

Вивчення розділу «Прислівник» за новим підручником «Українська мова. 7 клас» (Н. Голуб, Г. Шелехова, В. Новосьолова, А. Ярмолюк)

*Алла Ярмолюк,
кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
відділу навчання української мови та літератури
Інституту педагогіки НАПН України*

УДК 373.811.161.2'35

У статті презентовано новий підручник «Українська мова» для 7 класу, у якому реалізовано інноваційну методiku навчання української мови, що ґрунтується на поєднанні компетентнісного, особистісно орієнтованого й діяльнісного підходів. Схарактеризовано особливості змісту й структури навчальної книги, зокрема такі: наявність мотиваційної частини на початку кожного розділу; формулювання запитань і завдань для визначення семикласниками цілей навчання, планування власної навчальної діяльності й рефлексії; чітке виділення ключових понять, розмежування теоретичного матеріалу для обов'язкового вивчення й додаткової інформації; урахування функційно-комунікативного й текстоцентричного підходів у процесі розроблення системи комплексних вправ, побудованих на основі текстів соціокультурної тематики і мовленнєвих завдань до них; умотивоване використання умовних позначень, додатків, словників. У статті наведено приклади завдань і вправ розділу «Прислівник».

Ключові слова: *функції підручника, текстоцентричний підхід, функційно-комунікативний підхід, комплексні вправи, мотивація, цілевизначення, саморозвиток, рефлексія, інтерактивні методи.*

Постановка проблеми. Модернізація освітнього простору, зміна пріоритетів у стратегічних напрямках розвитку мовної освіти в європейській і світовій спільнотах мають безпосередній вплив на реформування шкільної освіти в Україні. Сучасне суспільство потребує високоосвічених, інтелектуально розвинених, активних громадян-патріотів, які цінують і

примножують національні цінності, поважають і толерантно ставляться до культур інших народів світу, усвідомлюють власну причетність до розбудови нашої держави в європейському форматі, у якій мають можливість реалізувати себе [2; 4]. Передумовою успішності випускника в суспільстві є особистісний розвиток його, прагнення до самовдосконалення, повноцінне засвоєння предметних і ключових компетентностей. Реалізація компетентнісного, особистісно орієнтованого й діяльнісного підходів, визначених у Державному стандарті й програмі з української мови як пріоритетні, неможлива без здобуття глибоких знань, які є базою для самонавчання учнів у подальшому, і вироблення внутрішньої потреби навчатися й самовдосконалюватися протягом життя [1]. Оволодіння комунікативною компетентністю передбачає не тільки знання мовної системи, набуття мовленнєвих умінь і навичок, а й готовність усвідомлено застосовувати здобутий досвід для розв'язання проблем, які виникають у реальному житті. Оновлення й удосконалення змісту навчання передбачає якісні зміни в теорії й практиці шкільного підручника.

Програма з української мови для 5-9 класів (оновлений варіант) зорієнтовує процес навчання на застосування сучасних організаційних форм, методів і технологій. Зміст програми конкретизовано в підручнику, який є своєрідною комплексною моделлю освітнього процесу. Створений якісно, з урахуванням нових тенденцій у мовній освіті, підручник має стати для вчителя-словесника сценарієм організації навчальної діяльності. На думку відомих дидактиків, така навчальна книга є своєрідною комплексною інформаційною моделлю освітнього процесу і повинна мати всі ознаки конкретної педагогічної технології [5; 8]. Методологічну основу сучасного підручника української мови становлять інноваційні підходи, закладені в Державному стандарті базової і повної загальної середньої освіти й оновленій програмі [1; 6].

Аналіз актуальних досліджень. Становлення теорії шкільного підручника припадає на середину 40-х років минулого століття, коли цю навчальну книгу в дидактиці почали розглядати комплексно, визначаючи не тільки сутність, функції, структуру й види їх, а й аналізуючи процес створення нових

підручників, особливості запровадження їх у шкільну практику, а також оцінювати перспективи розвитку теорії підручникотворення.

Сучасний підручник як багатофункційну систему навчання й розвитку досліджували В. Біблер, В. Безпалько, А. Блох, Г. Гранік, А. Гречихін, Д. Зуєв, Н. Кодлюк, І. Лернер, В. Максаковський та ін. У працях визначено поняття «шкільний підручник», схарактеризовано функції його й виділено критерії, яким повинна відповідати якісна сучасна навчальна книга (Гончаренко С., Горошкіна О., Зуєв Д., Кодлюк Я., Кузнецов Ю., Олійник І., Перовський Є., Савченко О., Хуторської А.). Ми керуватимемося узагальненим визначенням: «Підручник – це навчальна книга, яка містить предметний зміст і види діяльності, визначені шкільною програмою для обов'язкового засвоєння учнями з урахуванням їхніх вікових і особистісних характеристик [6, с.92]».

Дидактики, лінгводидактики висувають до навчальної книги низку вимог. Так, на думку А. Хуторського, вона виконує дві функції: 1) джерела навчальної інформації, яка розкриває в доступній для учня формі зміст, передбачений освітніми стандартами; 2) засобу навчання, за допомогою якого здійснюється організація освітнього процесу [8]. О. Горошкіна виокремлює й описує такі функції сучасного підручника української мови: *інформаційну* (опанування учнями нового і повторення вивченого матеріалу), *систематизувальну* (теоретичні відомості представлені у вигляді певної системи), *трансформувальну* (підручник сприяє трансформації знань учнів у вміння й навички), *виховну* (дидактичний матеріал має значний виховний потенціал), *розвивальну* (реалізується в доборі матеріалу, системі завдань, що поступово ускладнюються, і сприяє розвитку мислення, мовного чуття, творчих здібностей учнів), *культурологічну* (залучення учнів до культурної спадщини українців), *рефлексивно-корекційну* (вправи і завдання, тести для самоперевірки [3]).

Проблемі створення підручників української мови присвячені праці лінгводидактиків С. Чавдарова, В. Масальського, А. Медушевського, О. Біляєва, І. Олійника, Л. Мацько, С. Єрмоленко, М. Вашуленка та інших. У них визначено чіткі дидактичні вимоги до змісту, структури, системи вправ

підручників, описано загальнодидактичні й методичні принципи, покладені в основу побудови їх. Підручникотворення в галузі української мови має вагомий науково-методичні здобутки. Навчальні книги О. Блик, В. Ващенко, А. Загородського, Б. Кулика, П. Плюща протягом тривалого часу були основними джерелами інформації для вчителя й учня. Важливу роль у навчанні й вихованні школярів відіграли підручники О. Біляєва, Л. Мацько, М. Пентилюк, М. Плющ, Л. Симоненкової, М. Стельмаховича, Л. Скуратівського, М. Шкільника.

На реалізацію нової освітньої стратегії, задекларованої в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI ст. (2001), у Концепціях вивчення української мови (2001, 2002 р.р.), спрямоване покоління підручників, створених протягом останнього десятиліття (Бондаренко Н., Глазова О., Горошкіна О., Єрмоленко С., Кузнецов Ю., Новосьолова В., Омельчук С., Пентилюк М., Шелехова Г., Ярмолюк А., інші автори).

Методична наука постійно дбає про те, щоб оновити й урізноманітнити навчальні книги. Так, на сьогодні цілі мовної освіти, визначені в новій редакції програми з української мови для 5-9 класів (оновлений варіант) потребують нових засобів досягнення їх. Такими є підручники української мови, які нині успішно пройшли конкурсний відбір і стали чинними.

Мета статті – схарактеризувати особливості змісту й структури нового підручника «Українська мова» для 7 класу, у якому реалізовано авторську інноваційну методику навчання рідної мови; презентувати подання теоретичного матеріалу, систему вправ і завдань у розділі «Прислівник».

Виклад основного матеріалу. Як було зазначено вище, пріоритетність завдань особистісного розвитку учнів, навчання їх успішної комунікації, необхідної для сучасного життя, впливає з мети, закладеної в Державному стандарті базової і повної середньої освіти й програмі з української мови, які ґрунтуються на засадах компетентнісного, когнітивно-комунікативного, особистісно орієнтованого й діяльнісного підходів до навчання [1; 6]. Застосування означених підходів висуває низку вимог до сучасної навчальної книги. Ці вимоги було враховано в новому підручнику української мови для 7

класу, створеного авторським колективом наукових співробітників відділу навчання української мови та літератури Інституту педагогіки НАПН України Н. Голуб, Г. Шелеховою, В. Новосоловою, А. Ярмолук [7]. Скеровуючи вчителя на реалізацію завдань, визначених Державним стандартом, навчальна книга забезпечує виконання основної мети навчання мови – формування мовної особистості, людини самодостатньої, компетентної, здатної і готової до спілкування в будь-якій життєвій ситуації і в різних галузях суспільного життя. Тому в підручнику, крім функцій, схарактеризованих вище (Горошкіна О.), закладено можливості для самоосвіти семикласників [3].

Програма з української мови зорієнтовує процес навчання на повноцінне засвоєння всіх ліній змісту мовної освіти: мовленнєвої, мовної, соціокультурної й діяльнісної. Ці лінії формують комунікативну компетентність особистості, сприяють розвитку національної самосвідомості, патріотичному, морально-етичному й естетному вихованню учнів [6, с. 32].

Під час розроблення змісту й структури розділу «Прислівник», було враховано, що показниками рівня сформованості комунікативної компетентності учнів виступають чотири фактори: *мотиваційний* (зміни в мотивах, потребах, інтересах, установках); *когнітивний* (зміни в якості знань); *поведінковий* (зміни в поведінці, стосунках); *оцінно-рефлексійний* (зміни в оцінці, самоаналізі, аргументації).

Мотивація – необхідна передумова ефективного навчання. Мотивуючи учня, учитель може значно покращити результативність навчання. Серед факторів, що викликають бажання вчитися, найбільш розповсюджені такі: зв'язок виучуваного навчального матеріалу з повсякденними потребами й інтересами учнів; розуміння загальної мети навчання, визначення власних цілей; досягнення успіху в навчанні, що підвищує самооцінку дитини; визнання й схвалення з боку вчителя, однокласників; стимулювання учня до подальшого пізнання наукових, природних, соціальних явищ через цікавий навчальний матеріал; формулювання запитань, що спонукають до аналізу й роздумів; використання ігрових ситуацій, наведення конкретних прикладів із життя.

Зміст, структура, оформлення нового підручника для 7 класу забезпечують мотивацію вивчення української мови. Кожен розділ містить мотиваційну частину в преамбулі; у перших вправах запитання й завдання спрямовано на визначення цілей навчання і планування учнями власної навчальної діяльності; у параграфах чітко виділено ключові поняття. Завдання вправ сформульовано так, щоб активізувати пізнавальний інтерес учнів, сприяти практичному засвоєнню мови, виховати любов до рідної мови й культури, до України (завдання різних рівнів складності, можливість вибору домашнього завдання тощо). Мотиваційну функцію підручника посилюють завдання *на вибір*, *на рефлексію*, наявність обов'язкового й додаткового матеріалу. У текстах, завданнях, схемах спроектовано розгорнутий процес самонавчання, залучення до діалогу. Виконуючи завдання, семикласники навчаться ставити й усвідомлювати мету (що й для чого я роблю), вибирати й оцінювати засоби виконання самостійної роботи, прогнозувати, рефлексувати.

Підручник містить достатній апарат орієнтування в навчальному матеріалі, система умовних позначень чітка, збалансована, кількість їх умотивована. Виділено й розрізнено матеріал для обов'язкового засвоєння й допоміжну інформацію. Основне призначення додаткового матеріалу, спеціально позначеного («Зверніть увагу!»), виділення вправ на редагування, творчих, ситуаційних, ігрових завдань, завдань на рефлексію тощо), – сприяти розвитку творчих здібностей, підвищенню культури спілкування учнів, збагаченню словникового запасу семикласників, запобіганню помилок у їхньому усному й писемному мовленні. Після кожного розділу запропоновано запитання й завдання для узагальнення вивченого, які не передбачають однозначних відповідей, а спрямовують підлітка на аналіз, самоаналіз, формулювання висновків із використанням знань, здобутих під час опрацювання мовної теми.

Вивчення розділу «Прислівник» розпочинається коротким описом історії й значення цієї частини мови, який зацікавить учнів, дасть змогу зрозуміти, чим відрізняється прислівник від інших частин мови, коли і як використовується в мовленні. Запитання й завдання першої вправи розділу сформульовано так, щоб

допомогти учневі визначити мету навчання, спланувати власну навчальну діяльність під час вивчення прислівника. Наведемо приклади.

Вправа 395. I. Прислівник ви вивчали ще в четвертому класі. Ознайомтеся з назвами параграфів цього розділу й з'ясуйте, що нового ви довідаєтеся тепер? Зверніть увагу, наприклад, на відомості про різновиди прислівників і способи творення їх, про ступені порівняння якісних прислівників. У розділі також представлено чимало правил з правопису цієї частини мови, які вам необхідно засвоїти.

II. Спробуйте обґрунтувати власну думку про прислівник і визначити завдання, які вам доведеться розв'язувати під час вивчення цієї частини мови. Складіть план опрацювання розділу, розпочавши його словами: «Я планую вивчити й знати відомості про прислівник, щоб...», і в кінці уроку зачитайте його.

Основне призначення лінгвістичної змістової лінії полягає в спрямованості на оволодіння учнями українською мовною системою для свідомого використання її під час спілкування, удосконалення власного мовлення [6]. Вивчаючи прислівник, семикласники повинні оволодіти певним рівнем мовної компетентності, яка полягає в усвідомленні загального значення, морфологічних ознак, синтаксичної ролі цієї частини мови, умінні знаходити прислівники в реченнях і текстах, визначати граматичні ознаки, утворювати ступені порівняння та правильно наголошувати прислівники, помічати й усувати помилки в правописі їх, складати з прислівниками речення й мікротексти, уживаючи цю частину мови для зв'язку речень у тексті; створювати усні й письмові висловлювання на певну соціокультурну тему, використовуючи прислівник як виражальний засіб мовлення.

Особливість прислівника полягає в багатоаспектності лексичного значення (місце, час, спосіб дії тощо), тому учні повинні усвідомити основну граматичну ознаку цієї частини мови – незмінюваність, синтаксичну роль обставини в реченні.

Ураховуючи сучасні тенденції в освіті, автори керувалися положенням про те, що, лінгвістичний матеріал розглядається як засіб і умова розвитку

мислення, творчих здібностей, формування комунікативної компетентності учнів (а не як самостійний предмет пізнання). Інноваційні підходи реалізовано в підручнику через систему *комплексних вправ*. Вправи розроблені з урахуванням *функційно-комунікативного підходу*, що програмує пізнання рідної мови через розв'язання мовленнєвих завдань, які необхідно виконувати в певній послідовності, і побудовані на основі *текстоцентричного підходу*, який полягає в доборі системи текстів соціокультурної тематики з урахуванням дидактичних, розвивальних і виховних функцій їх. Так, семикласники повинні не тільки навчитися знаходити прислівники в тексті, пояснити особливості написання й визначити роль їх у мовленні, а й обґрунтувати свої міркування щодо обговорюваної соціокультурної теми, використовуючи інформацію з тексту, власний життєвий досвід; сформулювати особистісне ставлення до соціокультурної і лінгвістичної тем, що вивчаються; визначити для себе ієрархію життєвих цінностей, усвідомити, які з них є пріоритетними. Наведемо приклади з підручника.

Соціокультурна тема: **«Морально-етичні народні норми»**. Лінгвістична тема: **«Наголос у прислівниках»**. Зірочками позначено роботу над тлумаченням слова (*); доббором синонімів (**).

Вправа 424. І. Прочитайте текст і доберіть заголовок, який передає основну думку.

Упродовж багатьох століть український народ створював і вдосконалював морально-етичні норми свого життя. Головним джерелом народної моралі завжди було прагнення до вільної праці. Дітей учили поважати хліборобську справу, передавали таємниці різних ремесел*, до яких наші пращури мали неабиякий хист**.

У народі шанували працюючих і зневажливо ставилися до ледарів. Недаремно серед українських народних приказок найбільша кількість присвячена цим темам: «Як дбаєш, так і маєш», «Зробив *наспіх*, як *насміх*», «Коли *густо*, а коли й *пусто*».

В українській родині культивувалися такі цінності, як добро, взаємодопомога, потяг до краси, знання свого родоводу, повага до сусідів,

громади. Шанобливе ставлення до традицій попередніх поколінь, до старших людей, потяг до знань виховувалися *змалечку*. Ці моральні принципи також відображено в народній мудрості: «Від родини йде життя людини», «Здобудеш освіту – побачиш більше світу».

Українці прагнули злагоди в сімейних стосунках, з любов'ю й ніжністю ставилися до дітей, дбали** про батьків. Вони розуміли, що від фізичного й морального здоров'я сім'ї, охорони материнства й дитинства, піклування про сиріт, удів, старих, знедолених залежить духовне життя народу (*За В. Сядро*).

II. Які цінності виховувалися в українській родині з давніх часів? Що ви можете сказати про цінності сучасного суспільства? Яких морально-етичних норм намагаєтеся дотримуватися в своєму житті?

III. Знайдіть у тексті прислівники й поясніть спосіб творення їх. Випишіть виділені прислівники, доберіть слова, від яких вони утворені, поставте наголос. Чи збігаються наголоси в прислівниках і словах, від яких вони утворені?

Систему вправ і завдань підручника спрямовано на розвиток і самоаналіз (рефлексію), самоконтроль (редагування), організацію словесної творчості підлітків. Семикласники обирають варіант домашнього завдання:

Вправа 410. Прочитайте речення. Визначте, які з виділених слів є прислівниками. Чи правильно вони записані? Запишіть речення, усунувши помилки в написанні прислівників.

1. Щось мало ви роботи виконали *за багато* днів. 2. Ти *за багато* на себе береш. 3. Автобус від'їхав *у бік* і зупинився. 4. Ганна відчула, як щось різко вдарило їй *у бік*. 5. Віктор зайшов *у перше* село, яке трапилося на шляху. 6. *У перше* я почула про обереги з підручника. 7. Мало хто бажав спускатися з *гори* крутої. 8. *З гори* нещадно жарило сонце.

Вправа 411. Оберіть і виконайте один із варіантів домашнього завдання.

I. Прочитайте текст. Випишіть з нього прислівники, з'ясуйте лексичне значення їх і роль у тексті. Доберіть, де це можливо, до прислівників форми вищого й найвищого ступенів порівняння.

В епоху християнства наші пращури, новоспечені православні, не відмовилися від своєї Берегині, хоча вона й була яскраво вираженим язичницьким символом. Згодом її почали асоціювати з Богородицею (Дівою Марією). Слов'яни шанобливо ставилися до неї, вважали своєю захисницею. Берегиня, мати всього живого, і Богородиця, мати Божого сина, поєдналися в народній свідомості воедино в образ матері-заступниці за всіх людей на землі. Ікони з Богородицею стали такими ж важливими й дорогими, як зображення берегині. Важливо, що Берегиня не зникла, а трохи змінила свій образ і залишилася зі своїм народом (*З енци.*).

II. Складіть письмовий твір на одну з обраних тем: «Обереги нашого житла», «Обереги моєї родини», «Які обереги варто обирати – традиційні чи сучасні». Усно обґрунтуйте вибір стилю вашої творчої роботи.

Вправа 430. I. Розрізняйте прислівники *духовно* (пов'язано з моральною силою, поглядами, прагненнями, сферою ідей людини) і *душевно* (що пов'язано із внутрішнім психічним світом людини, переживаннями, почуттями, настроями): *духовно зростати, душевно говорити*.

II. Запишіть словосполучення з цими прислівниками й наведеними дієсловами. Складіть із ними речення.

Збагачуватися, ставитися.

Вправа 431. I. Замініть слова й словосполучення правильними відповідниками з довідки, запишіть їх.

У кінці кінців, абсолютно, в значній мірі, без відказу, безперервно, в залежності, разом з цим.

Д о в і д к а: *Значно, безперервно, водночас, врешті-решт, залежно, цілком, безвідмовно.*

II. Складіть з двома прислівниками речення, запишіть їх.

Вправа 432. Оцініть власну навчальну діяльність під час вивчення попередніх чотирьох параграфів: чого навчилися, як оцінюєте рівень знань про прислівник. Визначте теми, що були складними для вас. Якими бачите свої подальші кроки для вдосконалення навчальних умінь.

Вправа 457. I. Розрізняйте прислівники *реально* (дійсно, посправжньому): *реально існувати* і *реалістично* (правдиво зображувати, відповідно до принципів реалізму): *реалістично відображати*.

II. Складіть і запишіть словосполучення із цими прислівниками і поданими дієсловами.

Здійснювати, показувати, ставитися до чогось, змальовувати.

Вправа 458. Розшифруйте і запишіть прислівники. Виграє той, хто перший виконає завдання.

Пазолу, лупома, нікаб, черішу.

Вправа 460. Оберіть один із варіантів домашнього завдання.

I. Спишіть текст, розкриваючи дужки. Поясніть спосіб творення й написання прислівників.

Вірш П. П. Чубинського «Ще не вмерла Україна» (у)перше був надрукований у 1863 році. (Не)вдовзі поезія розійшлася в народі серед інтелігенції. (У)продовж певного часу її приписували Тарасу Шевченкові. (Не)обхідно зазначити, що в найбільш усталеному тексті гімну два рядки належать поетові М. А. Вербицькому. Державний гімн звучить (що)разу, коли відбуваються урочисті заходи, державні свята, військові паради, ушанування переможців спортивних змагань.

II. Складіть невеликий письмовий твір-розповідь з елементами опису про цікаву архітектурну пам'ятку вашого міста, містечка, селища. Назву доберіть самостійно. У висловленні намагайтеся використовувати прислівники. Простежте їх роль у тексті.

Вправа 503. Перепишіть слова й сполучення слів, замінюючи кальки з російської мови українськими відповідниками.

Багато значить, безпосередньо бере участь, більше місяця, у двох словах (передати), в залежності від віку, верх досконалості.

В основу інноваційної технології, яку реалізовано в підручнику, покладено усвідомлення, активний діалог, самоуправління, взаєморозуміння, які передбачають суб'єкт-суб'єктні взаємини між педагогом і учнями. Таке розуміння передбачає спілкування, співпрацю, рівність позицій, емпатію.

Суб'єктний досвід дитини формується через ситуації (спеціально створені навчальні або життєві), які вимагають прояву особистісних рис і здібностей. У таких ситуаціях немає правил, однозначних істин, простих рішень, їх не можна розв'язати на знаннево-репродуктивному рівні (наприклад, скласти модель свого життя, обрати творчий варіант розв'язання проблеми, критично оцінити подію) [7; 8]. Наведемо приклади.

Вправа 418. Уявіть ситуацію: ви готуетесь до виступу на шкільному вечорі й раптом побачили, що на піджаку відірвався гудзик. Ви просите когось із однокласників допомогти зарадити проблемі. Оберіть співрозмовника й обіграйте описану ситуацію. Під час спілкування дотримуйтеся етикетних норм, уживайте слова прохання, подяки тощо. Запишіть репліки діалогу. Скористайтеся прислівниками з довідки.

Д о в і д к а: сьогодні, зосереджено, натхненно, хвилююче, активно, неакуратно, швиденько, незадовго, старанно, турботливо, по-дружньому, професійно, удвох, жартома, весело.

Вправа 459. Уявіть ситуацію: під час підготовки до захисту проекту з соціокультурної теми «Українське мистецтво» ви з'ясували, що матеріалом, ретельно дібраним вами й записаним у класному комп'ютері, скористався однокласник (однокласниця). З цього приводу у вас відбулася розмова з ним (з нею). Чи буде вона приємною для вас обох? Як ви оціните вчинок однокласника (однокласниці), чи пробачите, вислухавши його (її) аргументи? Підготуйте вісім-десять реплік і обіграйте діалог у класі. За потреби кожен запише свої репліки.

Вправа 489. Уявіть ситуацію: добираючи матеріал для проекту «Видатні українці», ви звернулися з проханням до однокласника допомогти в пошуках джерел інформації з обраної теми. Складіть діалог з шести-восьми реплік і обіграйте його.

Засобами формування комунікативної компетентності як ключової і предметної обрано діяльнісні форми й *методи навчання* (рольові ігри, дослідницька діяльність, пошукова діяльність, метод проектів, розв'язування проблемних завдань, практичні роботи тощо); вербальні методи (обговорення,

аналіз ситуацій, дискусія тощо). Більшість із них передбачають діяльність, яка неможлива без участі інших людей. Йдеться про роботу в парах і групах, що передбачає активність учнів. Доброзичлива атмосфера малої групи налаштовує учня на співпрацю, допомагає висловити власну думку, здійснити само- і взаємоперевірку вивченого. Групова робота стимулює ділове обговорення й має значний педагогічний потенціал. Вона вимагає від учня структурування й осмислення нового матеріалу, учить відповідальності за власне навчання. У підлітків розвиваються вміння оцінювати, аналізувати, синтезувати. Також вони набувають умінь взаємодіяти й домовлятися з іншими. Взаємопізнання сприяє формуванню почуття причетності до групи (особливо, якщо є елемент змагальності, що підвищує мотивацію навчання).

У підручнику презентовано роботу в парах, малих групах, застосовано сучасні методи навчання: *метод проектів, розігрування ролей, ситуаційний метод* тощо. Наприклад, суть *ситуаційного методу* полягає у використанні конкретних випадків (ситуацій, історій) для спільного аналізу, обговорення, прийняття рішень або формулювання висновків учнями під час вивчення прислівника. Цей метод одночасно не тільки відображає практичну проблему, а й актуалізує певний комплекс знань, які необхідно здобути під час розв'язання цієї проблеми, вдало поєднує навчальну, аналітичну й виховну діяльність.

Вправа 515. Чи згодні ви з думкою Олега Ольжича: «*Захочеш – і будеш! В людині, затям, лежить невідгадана сила...*». Яку мету в житті ставите перед собою, як прагнете досягти її? Кого з відомих людей обрали б для себе взірцем? Продовжіть обговорення порушеної проблеми в класі. Складіть шість-вісім реплік діалогу й обіграйте його.

Вправа 484. Об'єднайтеся в групи по чотири-п'ять осіб і обговоріть організаційні питання щодо підготовки спільного проекту, який ви представите після вивчення соціокультурної теми «Великі українці» (через чотири уроки). Групою оберіть одну з пропонованих тем (простежте, щоб теми не повторювалися). Узгодьте напрями діяльності, які виконуватиме кожен член групи (пошук інформації, добір ілюстративного матеріалу, написання творчої роботи, вироблення власного творчого продукту: малюнка, фото, виробу,

зробленого власноруч тощо). Обговоріть умови взаємодопомоги для пошуку джерел інформації (із публіцистичних, наукових, художніх творів, енциклопедій, Інтернету тощо). Готуючись до захисту проекту, складіть словничок українознавчої і спеціальної лексики з теми (слова, що характеризують українське суспільство: назви топонімів*, тлумачення нових слів, що стосуються суспільної, наукової сфер діяльності, імена видатних особистостей, які прославили Україну тощо).

Теми проектів

1. Видатні історичні постаті України.
2. Українські меценати*.
3. Хоробрі захисники України (у минулому або сьогодні).
4. Відомі українські науковці.
5. Уславлені українські спортсмени.
6. Українські письменники (минулого й сучасності).

Отже, інноваційність презентованого підручника полягає в його зорієнтованості на повноцінне засвоєння всіх ліній змісту мовної освіти під час навчання української мови: мовленнєвої, мовної, соціокультурної й діяльнісної, які формують компетентнісну, національно свідому мовну особистість, сприяють патріотичному, морально-етичному й естетному вихованню учнів, активізації їхньої пізнавальної діяльності, розвитку критичного мислення та само-процесів: самоактуалізації, самоаналізу (рефлексії), самовдосконалення. Таким чином підручник забезпечує виконання основної мети навчання мови – формування мовної особистості, людини самодостатньої, компетентної, здатної і готової до спілкування в будь-якій життєвій ситуації і в різних галузях суспільного життя.

The Study of Section “Adverb” in the New Textbook “Ukrainian language. Grade 7” (N. Golub, G. Shelekhova, V. Novosjolova, A. Yarmoliuk)

The paper represents new textbook “Ukrainian language” for grade 7, which realizes innovative methodology of the team of scientific researchers from the Department of learning of the Ukrainian language and literature of the Institute of Pedagogy of the NAPS of Ukraine. This book is based on combination of modern

approaches: competence, personality and activity-oriented. The authors describe the features of the content and structure of the textbook, such as availability motivation at the beginning of each section, formulation of tasks, which will help seventh graders to determine for themselves the goals of the study of a concrete part of language, to plan their own learning activities and analyze and evaluate it (reflection); a clear allocation of key concepts, separation of material for mandatory study and additional information; realization of text-oriented approach, which discloses in processing of linguistic topics through the system of complex exercises, which are built based on the texts of socio-cultural issues and speech tasks to them; motivated use of symbols, objects, dictionaries. The article gives examples of tasks and exercises in the section "Adverb".

Keywords: *functions of textbook, text-oriented approach, functional-communicative approach, complex exercise, motivation, goal determination, self development, reflection, interactive methods.*

Література

1. Державний стандарт базової і повної середньої освіти. Освітня галузь «Мови і літератури» [Текст] // Дивослово. – 2011. – № 8. – С. 20-27.
2. Національна доктрина розвитку освіти України у ХХІ ст. // Шкільний світ. – 2001. – № 1.
3. Методика навчання рідної мови в середніх освітніх закладах / М.І.Пентилюк, О.М.Горошкіна, С.О.Караман [та ін.] ; за ред. М.І.Пентилюк. – К. : Ленвіт, 2009.
4. Проект Національної стратегії розвитку освіти в Україні на 2012 – 2021 роки. – uoord.kharkiv osvita.ukr.net.ua/ref/str.dok. – 23 с.
5. Савченко О. Я. Дидактика початкової школи: Підручник для студентів педагогічних факультетів / О. Я. Савченко. – К.: Абрис, 1997. – 416 с.
6. Українська мова. 5-9 класи. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів з українською мовою навчання / Г. Т. Шелехова, та ін. // Українська мова і література в школі. – 2013. – № 1. – С. 32 – 55.
7. Українська мова: підручник для 7 класу загальноосвітніх навчальних закладів / Голуб Н. Б., Шелехова Г. Т., Новосьолова В. І., Ярмолюк А. В. – К.: Педагогічна думка, 2015. – 288 с.: іл..
8. Хуторской А. В. Методика личностно ориентированного обучения: Как обучать всех по-разному: пособие для учителя / А. В. Хуторской. – М.: Из-дво ВЛАДОС-ПРЕСС, 2005. – 383 с.

Literatura

1. Derzhavnyi standart bazovoi i povnoi serednoi osvity. Osvitnia haluz «Movy i literatury» [Tekst] // Dyvoslovo. – 2011. – № 8. – S. 20-27.

2. Natsionalna doktryna rozvytku osvity Ukrainy u XXI st. // Shkilnyi svit. – 2001. – № 1.
3. Metodyka navchannia ridnoi movy v serednikh osvitnikh zakladakh / M.I.Pantyliuk, O.M.Horoshkina, S.O.Karaman [ta in.] ; za red. M.I.Pentyliuk. – K. : Lenvit, 2009.
4. Proekt Natsionalnoi stratehii rozvytku osvity v Ukraini na 2012 – 2021 roky. – ruoord.kharkivosvita.ukr.net.ua/ref/str.dok. – 23 s.
5. Savchenko O. Ia. Dydaktyka pochatkovoii shkoly: Pidruchnyk dlia studentiv pedahohichnykh fakultetiv / O. Ia. Savchenko. – K.: Abrys, 1997. – 416 s.
6. Ukrainska mova. 5-9 klasy. Prohrama dlia zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv z ukrainskoiu movoiu navchannia / H. T. Shelekhova, ta in. // Ukrainska mova i literatura v shkoli. – 2013. – № 1. – S. 32 – 55
7. Ukrainska mova: pidruchnyk dlia 7 klasu zahalnoosvitnikh navchalnykh zakladiv / Holub N. B., Shelekhova H. T., Novosolova V. I., Yarmoliuk A. V. – K.: Pedahohichna dumka, 2015. – 288 s.: il..
8. Khutorskoi A. V. Metodyka lychnostno oryentyrovannoho obuchenya: Kak obuchat vsekh po-raznomu: posobyie dlia uchytelia / A. V. Khutorskoi. – M.: Yz-dvo VLADOS-PRESS, 2005. – 383 s.